

U izdanju Instituta za savremenu istoriju u Beogradu god. 1971. tiskana je knjiga: Savez bankarskih, osiguravajućih, trgovačkih i industrijskih činovnika Jugoslavije — SBOTIČ — 1902 — 1941. rad trojice autora: Milorada Aškovića, Jerka Radmilovića i Novice Petrovića. Autori, dugogodišnji sudionici djelovanja toga sindikata činovnika u bankama, osiguravajućim zavodima, trgovini i industriji, obradili su bogatu djelatnost SBOTIČ-a na osnovi materijala što ga je prikupio Odbor za proslavu Saveza BOTIČ u kojem su i sami bili članovi. Mada ovo upućuje na zaključak da je riječ o knjizi više-manje memoarskog značaja, u ovom su radu upotrijebljeni i suvremeni izvori o sindikalnoj djelatnosti činovnika u spomenutim institucijama, i to tiskani i arhivski, te također i memoarska građa. Uzeta je u obzir i literatura, uglavnom ona koja im je poslužila za opis političkih i ekonomskih prilika u kojima je SBOTIČ djelovao. Od tiskanih izvora u prvom su redu upotrijebljeni oni listovi koji su bili glasila organizacija bankarskih i drugih privatnih činovnika, a zatim i druga sindikalna štampa (i to samo poneki brojevi, kako je to i naznačeno u popisu izvora), te neki dnevници (također samo poneki brojevi). Autori su se poslužili i pojedinim suvremenim statističkim izvještajima, te lecima. Od arhivske građe autori su uzeli u obzir uglavnom zapismike sa skupština i drugih sastanaka raznih foruma SBOTIČ-a u tridesetim godinama djelovanja toga saveza. U obradi te teme autori su uzeli u obzir i građu koja je nastala nakon 1945. godine i u kojoj su iznesene ocjene i osvrti na djelovanje sindikata u razdoblju između dva svjetska rata (tako i SBOTIČ-a) — referenti s kongresa i drugo. Od memoarske građe navedena su samo neka sjećanja i izjave pojedinih sudionika. Iz toga se može vidjeti da rad na prikupljanju izvora i njihovoj upotrebi nije bio baš sistematičan (zato što su upotrijebljeni samo neki odabrani izvori), iako su uglavnom odabrani oni dokumenti i listovi posredstvom kojih se mogla rekonstruirati osnovna razvojna linija djelovanja SBOTIČ-a.

Glavnina teksta posvećena je djelatnosti SBOTIČ-a nakon 1929. godine (str. 249—481), što je i razumljivo, jer je u to vrijeme taj sindikat i pokazao najveću aktivnost. Prikazan je i period aktivnosti raznih udruženja činovnika prije prvoga svjetskog rata (str. 7—58), što znači da je obrađen početak sindikalnog organiziranja činovnika uglavnom u pojedinim dijelovima današnje Jugoslavije (Udruženje bankarskih činovnika — Beograd, Društvo bankovnih činovnika za Hrvatsku i Slavoniju — Zagreb, Društvo privatnih i trgovačkih činovnika — Rijeka, Društvo bankovnih i štedioničnih činovnika Bosne i Hercegovine — Sarajevo, Organizacije privatnih činovnika u Vojvodini te Društvo jugoslavanskih uradnikov denarnih zavodov — Trst i njihove međuorganizacione veze). Obrađeno je razdoblje nakon prvoga svjetskog rata sve do 1929. godine, koje je obilježeno okupljanjem raznih organizacija privatnih činovnika u spomenutim institucijama, te usprkos pristajanju većine organizacija na ujedinjenje, na kongresu u Ljubljani 1922. godine, daljnjom razjedinjenošću sindikata bankovnih, trgovačkih i industrijskih činovnika u Savezu bankarskih, trgovačkih i industrijskih činovnika u Beogradu, Savezu bankovnih činovnika Jugoslavije u Zagrebu, Udruženju bankarskih, osiguravajućih, trgovačkih i industrijskih činovnika u Novom Sadu te pokušajem ponovnog ujedinjavanja (str. 61—245). Naime,

SBOTIĆ je formalno nastao u tijeku 1931. godine, kad su se ujedinili Savez iz Beograda, Savez iz Zagreba, te Udruženje iz Novog Sada, ali je imao tradiciju u djelovanju tih saveza do tog vremena, pa je jasno da se morao prikazati i razvoju do formalnog nastajanja SBOTIĆ-a. Autori su kratkim i općenitim opisima političkih i ekonomskih prilika (s iscrpnijim osvrtom na djelovanje KPJ), te situacije u sindikalnom pokretu načinili uvod u ta razdoblja, a nakon toga su prikazali najvažnija zbivanja iz sindikalne aktivnosti činovnika udruženih u već navedena udruženja, odnosno saveze. To znači da su prikazali orijentaciju tih udruženja, odnosno saveza, razne konferencije i kongrese, štrajkašku aktivnost, kulturno-prosvjetni rad, brojno stanje članstva i vodeće ličnosti (na kraju je knjige osim toga naveden registar imena, sudionika po podružnicama, s kratkim biografskim podacima i popis poginulih članova u toku NOB-a). I organizacije činovnika u bankama, osiguravajućim zavodima, trgovini i industriji bile su u toku sa zbivanjima u sindikalnom pokretu, što znači da su nastale pod utjecajem socijalne demokracije, a da je u njima u razdoblju nakon prvoga svjetskog rata djelovala i socijaldemokratska odnosno socijalistička struja i komunistička — među kojima se vodila dugotrajna i uporna borba. Razlozi za sukob bili su načelni i praktični. Dok su socijaldemokrati, odnosno socijalisti (iako su u razdoblju prije prvoga svjetskog rata imali više-manje pozitivnu ulogu kao inicijatori osnivanja organizacija činovnika) išli za tim da kompromisnim putem riješe aktualna pitanja činovnika oko njihovih radnih i materijalnih uvjeta i tim kočili borbenost sindikata, komunisti u savezu, odnosno organizacijama, usmjerili su svoju aktivnost a time i aktivnost tih organizacija — ako su u njima imali prevagu — na svakodnevnu borbu za poboljšanje položaja činovnika i pokušavali uključiti te organizacije u tokove sindikalnog pokreta na temelju jedinstva klasnoga sindikalnog pokreta. U većini organizacija socijaldemokrati su imali većinu, pa čak i u prvo vrijeme postojanja SBOTIĆ-a (dakle od 1931. godine), ali su na kraju izgubili, i komunisti su od 1937. godine bili odlučna snaga u Savezu, pa je konačno i SBOTIĆ zbog komunističke aktivnosti 1941. godine zabranjen. Doduše, »beogradski Savez bankarskih, trgovačkih i industrijskih činovnika u posljednjih šest godina svog postojanja (1923—1929) djelovao je pod rukovodstvom Komunističke partije Jugoslavije«, pa je kao komunistička organizacija 1929. godine bio i raspušten. Prema tome do 1929. godine komunisti su u rukama imali jednu organizaciju, dok su se u ostalima borili sa socijalistima, a od 1937. godine imaju većinu u Savezu, što znači na cijelom teritoriju Jugoslavije gdje su organizacije, odnosno podružnice Saveza postojale. Složenu problematiku odnosa socijaldemokrata, odnosno socijalista i komunista autori su prikazali zadržavajući se uglavnom na opisivanju prilika i iznošenju činjenica koje ilustriraju osnove njihova sukoba (i čak povremene suradnje). Takav su pristup imali i u iznošenju ostale problematike djelovanja organizacije od početaka do konačne zabrane rada, dakle od 1902. do 1941. Ipak, ta knjiga upravo obiljem činjenica iz života i rada organizacija bankarskih i drugih činovnika, pogotovo zato što je zapravo prvi cjeloviti prikaz tih organizacija na tlu Jugoslavije, bez sumnje osvjetljava ne samo mnoge zanimljive događaje i zbivanja iz bogate djelatnosti tog sindikata nego dobro uočava i prikazuje njegovu osnovnu razvojnu liniju. Uz samu djelatnost u okviru SBOTIĆ-a prikazano je uključivanje njegovih članova u neka udruženja (npr. Merkur). Naime, iako u knjizi prevladava faktografska rekonstrukcija zbivanja i pojava iz djelovanja SBOTIĆ-a, te

najvažnijih političkih i ekonomskih tendencija, kao okvira u kojima se ta djelatnost odvijala, upravo je u tome i njezina vrijednost. Do sada ni u historiografiji ni u publicističkoj literaturi nije bilo prikaza djelatnosti SBOTIČ-a, sindikata koji je imao vrlo važnu ulogu u okupljanju činovnika u bankama, osiguravajućim zavodima, trgovini i industriji i koji je dugo vremena bio legalna baza zabranjene Komunističke partije Jugoslavije, najprije samo na beogradskom području, a od 1937. godine i u čitavoj Jugoslaviji. Taj je savez, dakle, imao važnu ulogu (bez obzira na sukobe socijalista i komunista nakon prvoga svjetskog rata) u klasnom osvješćivanju i okupljanju činovnika, a bio je ujedno i politički aktivan na liniji Komunističke partije, što je širilo njen utjecaj među činovništvom i omogućilo njenu prevagu nad socijalistima i drugim političkim grupacijama među činovnicima tih institucija.

Na kraju knjige tiskani su i Prilozi u kojima su opisani Propisi o radnim odnosima i Propisi o socijalnom osiguranju, a citirana je Službovna pragmatika za činovnike, namještenike i podčinovnike Prve hrvatske štedionice, Mirovinski statut Prve hrvatske štedionice, Pravila Saveza bankarskih, osiguravajućih, trgovačkih i industrijskih činovnika Jugoslavije (SBOTIČ-a) — koji je imao sjedište u Beogradu, pa su tako čitaoci dobili na uvid materijale iz kojih se vidi kako su činovnici bili zakonski zaštićeni i kakva je bila svrha SBOTIČ-a i njegove djelatnosti.

U Pogovoru je Radomir Arandelović, član Inicijativnog odbora za pisanje istorije SBOTIČ-a, dao kratka objašnjenja o nastajanju knjige, koja ima još i popis skraćena, registar imena, brojne fotografije i faksimile nekih dokumenata (popis izvora i literature već je spomenut).

Prema tome se može zaključiti da je tom knjigom obogaćena publicistička literatura o jednom od važnih sindikata međuratnog razdoblja, a korisna je za istraživače sindikalnog pokreta i za druge zainteresirane čitaoce jer obiljem činjenica omogućuje uvid u rad SBOTIČ-a i organizacija koje su prethodile osnivanju toga sindikata.

Bosiljka Janjatić

W. ABENDROTH, Sozialgeschichte der europäischen Arbeiterbewegung, Frankfurt am Main 1970, str. 192.

Kao 106. svezak edicije izdavačke kuće Suhrkamp, objavljeno je 1965. godine prvi put djelo profesora političkih nauka na univerzitetu u Marburgu na Lahni Wolfganga Abendrotha pod naslovom »Sozialgeschichte der europäischen Arbeiterbewegung«. To je djelo 1970. godine doživjelo sedmo izdanje u nakladi od 6000 primjeraka, ali uz to napominjem da je šest ranijih izdanja imalo tiraž od 38.000 primjeraka.

Neobično velik tiraž za djelo takve vrste na području Savezne Republike Njemačke pokazuje da je Abendroth sačinio djelo sadržaj kojeg je naišao na velik interes radnih slojeva Zapadne Njemačke. Razlog tome je mnogostruk. Ta